

Povijest Jugoslavije i njezina raspada

Autorica: Maja Nenadović

TEMA

Razumijevanje raspada bivše Jugoslavije i ratova iz devedesetih godina prošloga stoljeća povezanih s prestankom njezina postojanja.

KONTEKST

Jugoslavija je bila zemlja koja je postojala u jugoistočnoj Europi tijekom većega dijela dvadesetoga stoljeća. Osnovana je krajem Prvog svjetskog rata kao Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, a kasnije je, 1929. godine, preimenovana u Kraljevinu Jugoslaviju. Invazija sila Osovine u travnju 1941. zemlju je gurnula u rat, a neki njezini dijelovi stali su na stranu okupatora (na primjer, Nezavisna država Hrvatska - marionetska država pod nadzorom nacista i fašista). Tijekom Drugoga svjetskog rata Jugoslaviju su među sobom podijelile Njemačka, Italija, Mađarska i Bugarska. Uglavnom zahvaljujući nacionalnom partizanskom pokretu otpora, pod vodstvom Josipa Broza Tita, Jugoslavija je 1945. godine oslobođena, nakon čega je uspostavljena komunistička vladavina. Tito je, kao predsjednik, vladao zemljom od 1945. do svoje smrti 1980. godine, a zemlja je za vrijeme njegove vladavine bila poznata kao Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ). Njezine konstitutivne socijalističke republike bile su Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Crna Gora i Makedonija te Srbija, koja je upravljala i dvjema autonomnim pokrajinama, Vojvodinom i Kosovom. Jugoslavija je za vrijeme Titove vladavine bila jedinstveno pozicionirana kao jedan od osnivača Pokreta nesvrstanih tijekom nestabilnog Hladnog rata, održavajući prijateljske odnose i s Rusijom i sa Sjedinjenim američkim državama/Zapadom. Zemlja je razvila vlastiti brend socijalizma nazvan radničkim samoupravljanjem, što je značilo da su radnička vijeća upravljala tvornicama.

Zemlja je osamdesetih godina prošloga stoljeća bila zahvaćena ekonomskim i političkim krizama, ali i obilježena usponom nacionalizma i međuetničkih sukoba. Slovenija, koja je bila najprosperitetnija, ali i jedna od etnički najhomogenijih jugoslavenskih republika (s 88 % građana koji su se na Popisu stanovništva provedenom 1991. godine izjasnili Slovencima), prva je proglasila neovisnost u lipnju 1991. Nakon desetodnevnog rata, Jugoslavenska narodna armija povukla se iz Slovenije.

Ubrzo nakon toga, neovisnost je proglasila i Hrvatska, ali to nije prošlo tako glatko kao u slučaju Slovenije. Kako je, prema popisu stanovništva iz 1991. godine, u Hrvatskoj živjelo 12 % etničkih Srba, nakon višestranačkih izbora 1990. godine, na kojima je pobijedio nacionalistički vođa Franjo Tuđman, sukob između Srba i Hrvata je eskalirao. Rat u Hrvatskoj trajao je do 1995. godine, kada su oslobođeni i Hrvatskoj pridruženi posljednji preostali okupirani teritoriji pod srpskom kontrolom.

Bosna i Hercegovina, kao jugoslavenska republika s većinski heterogenim stanovništvom, bila je u posebno neizvjesnom položaju početkom 1990-ih. Prema popisu stanovništva održanom 1991. godine, 43,47 % stanovništva izjašnjavalo se Muslimanima, 31,21 % Srbima, 17,38 % Hrvatima i 5,54 % Jugoslavenima. Slijedeći slovenski i hrvatski put, bosanska je vlada u ožujku 1992. godine održala glasovanje o neovisnosti. Unatoč pozivu čelnika bosanskih Srba na bojkot referenduma, on je prošao.

Rat je započeo mjesec dana kasnije, kada su se bosanski Srbi izdvojili u dijelovima „srpske autonomne oblasti“ u Bosni, kojima će kasnije nadjenuti ime „Srpska Republika Bosna i Hercegovina“. Smještena između dvije vatre, Hrvatske i Srbije, Bosna i Hercegovina je tijekom rata 1992.-1995. pretrpjela ne jedan, već dva velika sukoba, boreći se najprije zajedno s Hrvatima protiv Srba, što je ubrzo dovelo do hrvatskih pokušaja zauzimanja bosanskog teritorija. Grad Mostar u Hercegovini simbolizira ovaj sukob, kao grad podijeljen između bošnjačkog/muslimanskog istoka i hrvatskog/katoličkog zapada. Sarajevski Centar za istraživanje i dokumentaciju u svom izvješću za 2012. godinu objavilo je popis od ukupno 101 040 mrtvih ili nestalih osoba. Samo opsada Sarajeva, koja je trajala 1425 dana, odnijela je više od tisuću dječjih žrtava. Daytonski mirovni sporazum, uz posredovanje SAD-a, iz studenoga 1995. godine, okončao je rat u Bosni i Hercegovini, ali i ojačao podjelu zemlje na dva entiteta, prvi u kojemu žive većinom Bošnjaci i bosanski Hrvati, i drugi u kojemu su uglavnom bosanski Srbi.

Makedonija je također krenula na svoj put nezavisnosti referendumom 1991. godine kojega su odlučili bojkotirati etnički Albanci. Ipak, Makedonija je uspjela izbjeći uplitanje u otvoreni oružani sukob. Razvila je diplomatske odnose sa Saveznom republikom Jugoslavijom pod vodstvom Slobodana Miloševića. U kasnijim je godinama ipak dolazilo do epizoda etničkoga nasilja između Makedonaca i Albanaca, a napetosti su izbile 2001. godine. Međunarodna je zajednica intervenirala i uspjela isposredovati Ohridski okvirni sporazum koji je trebao poboljšati prava i položaj etničkih Albanaca koji žive u Makedoniji.

Crna Gora, povijesno povezana sa Srbijom, u početku je ostala dijelom Jugoslavije, koja je tijekom devedesetih godina bila pod vladavinom Miloševića. Međutim, referendumom iz 2006. godine Crna Gora proglasila je svoju neovisnost, i tim je činom Srbija ostala sama. Rat za neovisnost Kosova, koji je 1996. godine pokrenula gerilska Oslobođilačka vojska Kosova, završio je NATO-vim bombardiranjem Jugoslavije 1999., te rušenjem Slobodana Miloševića 2000. godine. Kosovo je proglasilo neovisnost 2008. godine.



Bivša Jugoslavija

CILJEVI

- Podučavanje o povijesti Jugoslavije i njezinu raspadu;
- Podizanje svijesti o različitim perspektivama sukoba;
- Promicanje kritičkoga razmišljanja i rasprave o opasnostima nacionalizma.

ISHODI UČENJA

- Razumijevanje mehanizma nacionalnih država, nacionalizma, sukoba, uloge političkih čelnika i propagande;
- Učenici/sudionici mogu uočiti i objasniti više čimbenika koji su pridonijeli raspadu Jugoslavije;
- Produblјivanje znanja o Jugoistočnoj Europi, kao i razumijevanja posljedica sukoba.

METODOLOGIJA

- Kartice lente vremena;
- Grupna rasprava;
- Rad u malim skupinama i prezentacije;

MATERIJAL I POTREBNA OPREMA

Kartice Lente vremena Jugoslavije (u tiskanom obliku); projektor i računalo

Pregled aktivnosti (proces)

Trajanje: 90 minuta (dva školska sata, ne u obliku blok-sata, već, idealno, u razmaku od tjedan dana)

PRVI ŠKOLSKI SAT

Grupni brainstorm (oluja ideja) 10 minuta

Nastavnik-ca/edukator-ica započinje sat pitanjem:

1. Što vam prvo pada na pamet kada čujete riječ „Jugoslavija“?
2. Koje su današnje države bile dijelom Jugoslavije?
3. Pročitajte sljedeći citat Josipa Broza Tita: „Jugoslavija je nacija sa sedam susjednih zemalja, sastavljena od šest država, pet nacionalnosti, četiri jezika, tri religije, dva pisma, ali jedne političke stranke.“ pa pitajte učenike za njihovo mišljenje o sljedećem – Na koje se države odnosi citat? Koje nacionalnosti? Koje jezike? Koje vjere? Koja pisma? Koju političku stranku?

Odgovori:

- 7 susjednih zemalja = Bugarska, Rumunjska, Italija, Grčka, Austrija, Mađarska, Albanija
- 6 država = Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, Srbija, Makedonija, Crna Gora
- 5 nacionalnosti = Slovenci, Hrvati, Srbi, Makedonci, Crnogorci... imajte na umu da su Muslimani uvedeni kao zasebna etnička konstitutivna skupina 1971. godine, kao i da su se razne skupine poput Albanca, Mađara i Nijemaca smatrale manjinama
- 4 jezika = srpskohrvatski, hrvatskosrpski, slovenski, makedonski

- 3 religije = katolička, pravoslavna i islam
- 2 pisma = latinična abeceda i ćirilčna azbuka
- 1 politička stranka = Komunistička partija Jugoslavije

Aktivnost s lentom vremena: 25 minuta

U ovome dijelu sata upotrijebite kartice Lente vremena Jugoslavije kako biste ukratko, ali dublje sagledali neke od različitih aspekata povijesti Jugoslavije i njezina raspada. (Odaberite jednu od metoda koje su prikazane u „Uporabi metode lente vremena“.)

Podjela zadataka za domaću zadaću: 10 minuta

Prvi je sat iskorišten kako bi učenike/sudionike zainteresirao za temu povijesti Jugoslavije i njezina raspada. Sljedeći će se sat temeljiti na dubljoj analizi različitih elemenata koji se odnose na raspad Jugoslavije, i to na temelju prezentacija skupina učenika. Nakon što podijelite učenike/sudionike u skupine od 4-5 članova, svaka skupina izvlači omotnicu koja sadrži zadatak skupine za nastavu sljedećeg tjedna (zadatke izrežite i stavite u neoznačene omotnice):

Zadaci za domaću zadaću:

Prva skupina: Pripremite PowerPoint prezentaciju od najviše 7 slajdova ili 4 minute trajanja na temu „**KLJUČNI POLITIČKI ČELNICI UKLJUČENI U RASPAD JUGOSLAVIJE**“, i objasnite tko su oni bili i koji je bio njihov doprinos: Josip Broz Tito, Slobodan Milošević, Franjo Tuđman, Alija Izetbegović, Ratko Mladić, Bill Clinton.

Druga skupina: Pripremite PowerPoint prezentaciju od najviše 7 slajdova ili 4 minute trajanja na temu „**RATNA PROPAGANDA TIJEKOM RASPADA JUGOSLAVIJE**“. Na koji način medijska mašinerija u različitim zemljama (npr. Hrvatska, Srbija, kasnije zapadni mediji) pokrivaju i opravdavaju ulogu njihove zemlje u sukobu? Kako definirati riječ „propaganda“? Na koji način mediji (uključujući lažno izvješćivanje) doprinose formiranju javnoga mnijenja? Zašto je NATO tijekom rujna 1999. bombardirao zgradu Radio televizije Srbije?

Treća skupina: Pripremite PowerPoint prezentaciju od najviše 7 slajdova ili 4 minute trajanja na temu „**RAZNOLIKOST I IDENTITET U SOCIJALISTIČKOJ FEDERATIVNOJ REPUBLICI JUGOSLAVIJI**“. Jugoslavija je bila poznata kao zemlja mnogih raznolikosti - geografskih, kulturnih, vjerskih, etničkih, lingvističkih. Izradite prezentaciju koja objašnjava ove različitosti. Slogan zemlje u razdoblju nakon 1945. godine bio je „Bratstvo i Jedinstvo“ - objasnite njegovo podrijetlo i značenje. Postoji li uopće 'jugoslavenski nacionalni identitet'?

Četvrta skupina: Pripremite PowerPoint prezentaciju od najviše 7 slajdova ili 4 minute trajanja na temu „**RAT U BOSNI I HERCEGOVINI 1992.-1995.**“ odgovarajući na ključna pitanja o aktivnim sudionicima rata (vojske, frakcije, sukobljene strane); utjecaju ili posljedicama rata (podaci o žrtvama, izbjeglicama i interno raseljenima, zemljama iseljavanja); Daytonskom mirovnom sporazumu; trenutnoj (političkoj) situaciji u Bosni i Hercegovini (Je li zemlja članica EU-a? Koje su njezine ključne statistike u odnosu na vašu zemlju, npr. prosječna plaća, BDP itd.)

Peta skupina: Pripremite PowerPoint prezentaciju, od najviše 7 slajdova ili 4 minute trajanja na temu „**NACIONALIZAM**“. Što je nacionalizam? Kako ga definiramo? Postoji li razlika između „nacionalizma“ i „domoljublja“? Koju je ulogu nacionalizam igrao u raspadu Jugoslavije? Koja je definicija „etničkog čišćenja“ i kako se ono provodilo tijekom ratova pri raspadu Jugoslavije?

Šesta skupina: Pripremite PowerPoint prezentaciju od najviše 7 slajdova ili 4 minute trajanja na temu „**USPOREDBA EUROPSKE UNIJE I JUGOSLAVIJE**“. Na koji način možemo usporediti Europsku uniju država i Socijalističku Saveznu Republiku Jugoslaviju (pogledati broj država članica, obrazloženje za pridruživanje/udruživanje u te unije, različitost jezika/religija)? Kako se sredstva (strukturnih, investicijskih, kohezijskih) fondova dodjeljuju u Europskoj uniji, a kako su se sredstva raspodjeljivala u Jugoslaviji? Možemo li, u oba slučaja, pronaći neke zemlje koje zamjeraju ili su zamjerale nešto drugim zemljama?

DRUGI ŠKOLSKI SAT

Prezentacije skupina: 30 minuta

Skupine predstavljaju svoje prezentacije (nastavnik-ca/edukator-ica odabire redoslijed prezentacija), poštujući za to predviđena vremena. Moguće je postavljati pitanja za pojašnjenja, ali raspravu treba svesti na najmanju moguću mjeru (odgađa se za kraj sata).

Grupna rasprava: 15 minuta

Nakon što su sve skupine predstavile svoje uratke, nastavnik/ca postavlja sljedeće pitanje za grupnu raspravu: „Zašto Jugoslavija više ne postoji – kako to da se ta zemlja raspala?“ Nastavnik/ca vodi raspravu, zapisujući komentare učenika na ploču.

Ako ima vremena, može se postaviti još jedno, posljednje pitanje za raspravu: „Može li se to dogoditi s našom zemljom / EU?“

OCJENJIVANJE

Možete vrednovati skupni rad učenika, kao i kvalitetu njihovih prezentacija te aktivno sudjelovanje u grupnoj raspravi.

IZVORI, DODATNE INFORMACIJE I IDEJE ZA PRILAGODBU

Ako učenici pokazuju dodatno zanimanje za ovu temu, ovisno o dobnoj skupini i njihovoj otvorenosti, mogli biste zajedno pogledati jedan od sljedeća dva (nagrađivana) filma:

- **The Death of Yugoslavia (Smrt Jugoslavije)**, BBC-jeva dokumentarna serija premijerno emitirana 1995. godine; također naslov BBC-jeve knjige Allana Littlea i Laure Silber koja prati seriju;
- **No Man's Land (Ničija zemlja)**, film o dvojici vojnika, bosanskom i srpskom, zaglavljenima na ničijoj zemlji – u rovu između neprijateljskih linija tijekom bosanskoga rata. Film je dobitnik nagrade Oscar za najbolji strani film 2001. godine.

PRILAGODBA ZA ONLINE OKRUŽENJE

Ova lekcija može se lako prenijeti u online obrazovno okruženje korištenjem online verzije vremenskih kartica o raspadu Jugoslavije. Nakon vođenja početne rasprave u online plenumu, nastavnik-ca/edukator-ica prolazi kroz online vremensku lentu, tražeći od učenika/sudionika da odaberu slike koje smatraju posebno zanimljivima. Zadnjih 15 minuta prvog sata posvećeno je dodjeli grupnog zadatka za domaću zadaću učenicima/sudionicima na specifične teme vezane uz raspad Jugoslavije. Na drugom online satu (idealno tjedan dana nakon prvog, dajući učenicima/sudionicima dovoljno vremena za pripremu domaćih zadataka), učenici/sudionici online prezentiraju svoje grupne domaće zadatke, a nastavnik-ca/edukator-ica i ostatak grupe pružaju povratne informacije, postavljaju pitanja i daju komentare nakon svake kratke grupne prezentacije.



Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Sadržaj ovih materijala ne odražava službeno mišljenje Europske unije.
Odgovornost za informacije i stavove izražene u materijalima u potpunosti leži na autoru(ima).